SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

10/S-son (4-jild)
2024

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V4SI10Y2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/10 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймахамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

Саидов Сарвар Атабулло ўғли – катта илмий ҳодим, Имом Термизий халқаро илмий-тадқиқот маркази, илмий тадқиқотлар бўлими.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Хожаев Азизхон Саидалохонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликов Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолиддиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудири;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Рахман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуротовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Эргашев Икром Абдурасулович – юридик фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

Норматов Бекзод Акром ўғли – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори, Тошкент давлат юридик университети.

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Каюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васила Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги

Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Карамаддиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович –сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич –сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
4-jild, 10-maxsus son (Dekabr, 2024). -409 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Norbekov Ahmadjon Norbekovich
XX-ASRNING BIRINCHI YARMIDA O‘ZBEKISTONNING SIYOSIY -IJTIMOIY VA IQTISODIY HOLATI 11-18

Eliboyev Ozodjon Po‘lat o‘g‘li
BAQTRIYANING KUSHONIYLAR DAVRI SHAHARSOZLIGI VA ME’MORCHILIGI........ 19-23

Нуритдинова Нодира Сирожовна
XX-АСР БОШЛАРИДА ТУРКИСТОН ЎЛКАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ (СЕНАТОР К.К. ПАЛЕН ТАФТИШ МАТЕРИАЛЛАРИ АСОСИДА)........ 24-28

Чориев Шоҳрух Холтура ўғли
ЎРТА ОСИЁ ТЕМУРИЙЛАР ДАВРИДА САРОЙ АРХИТЕКТУРАСИ ИЖТИМОИЙ СТРАТИФИКАЦИЯНИ ЎРГАНИШ МАНБАСИ СИФАТИДА 29-38

Жумаева Шоира Бердияровна
МАРКАЗИЙ ОСИЁ МИНТАҚАСИДА ЗИЁРАТ ТУРИЗМИНИ РИВОЖЛАНТИРИШДА МУҚАДДАС ҚАДАМЖО ВА ЗИЁРАТГОҲЛАРНИНГ ЎРНИ 39-43

Jo‘rayev Muxriddin Xasanovich
MOVAROUNNAHRLIK MUHADDISLARNING ILMIY SAFARLARI VA SAFAR YO‘LLARI GEOGRAFIYASI........ 44-51

Муқимова Рисолат Рустамжон қизи
ЗИЁРАТ МАРОСИМЛАРИДА ТАБИАТ КУЛЬТИ БИЛАН БОҒЛИҚ УРФ-ОДАТЛАР 52-56

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич
ДОННИ ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА ТЎЛОВ ҚОБИЛИЯТИ БОШҚАРУВ ҲИСОБИНИНГ ИЛМИЙ – МЕТОДОЛОГИК ЁНДОШУВИ 57-69

Baxriddinova Yulduz Baxriddinovna
MINTAQALARDA FARMATSEVTIKA SANOATINI RIVOJLANTIRISHNING ZARURIYATI 70-75

Matkarimov Inomjon Baxtiyorovich
QISHLOQ XO‘JALIK MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHDA AGROBIOKIMYO XIZMATLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING OBYEKTIV ZARURATI 76-86

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович
ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ 87-92

Исламутдинова Дина Файзрахмановна
АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ АГРОПРОМЫШЛЕННОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 93-102

Qobiljon Isaev
O’ZBEKISTONNING JAHON SAVDO TASHKILOTIGA (JST) A’ZO BO’LISHINI IQTISODIY BAHOLASH 103-110

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Xaitov Elmurod Bekmurodovich
O‘ZBEKISTONDA “AHOLI HAYOT SIFATI”GA ASOSIY YONDOSHUVLAR: MUAMMO VA YECHIMLAR (IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLIL) 111-116

Расулов Зоҳиддин Усарович
СПОРТ ЭСТЕТИКАСИ: РИТМ, ҲАРАКАТ ВА МАДАНИЯТНИНГ УЙҒУНЛИГИ 117-122

Тавмурадов Жамшид Элмурадович
АБДУЛҚОДИР БЕДИЛНИНГ ҲАЁТ ЙЎЛИ: ФАЛСАФА ВА АДАБИЙ МЕРОС 123-128

Davronov Otabek Ulug’bek o’g’li
YUSUF QORABOG'IY SHAXSIYATI VA FALSAFIY-ILMIY MEROSI 129-132

Muxtorova To‘tixon Solijonovna
FALSAFA FANINI O‘QITISHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR: METODLAR VA AMALIYOTLAR 133-137

Akramov G‘iyosiddin Najmiddinovich
MARGINALLASHUV TUSHUNCHASINING IJTIMOIY-FALSAFIY TAHLILI 138-142

Ahmedova Dilrabo
DINIY BAG‘RIKENGLIKNING YOSHLAR IJTIMOIY, MA’NAVIY QIYOFASI SHAKLLANISHIDAGI IJTIMOIY POTENSIALI 143-150

11.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Abdunabiyev Sunnat Botirovich
IBN BATTUTANING «SAYOHATNOMA» ASARIDA TARIXIY SHAXSLAR NOMINING TARJIMADA BERILISHI 151-159

Seytnazarova Injayim
ADABIYOTSHUNOSLIK SOHASIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH TAHLILI 160-168

Tukhtakhodjaeva Zulfiya
PHRASEOLOGY AS A SUBSYSTEM OF THE ENGLISH VOCABULARY 169-174

Abdusalamov Doniyor Togayali ogli
REFLECTION OF THE CONCEPT OF «POLITENESS» IN THE PHRASEOLOGICAL AND PAREMIOLOGICAL RESERVOIRS OF THE COMPARED LANGUAGES 175-179

Axmedov Anvar Botirovich
TILNING NOMINATSIYA TIZIMIDA O‘ZLASHMA SO‘ZLAR 180-184

Aminov Farrukh Komiljon Ugli
THE EVOLUTION OF MEDIA DISCOURSE: FROM TRADITIONAL FORMS TO MULTIMODAL REPRESENTATIONS IN DIGITAL SPACES 185-193

Sharipov Bobur Salimovich
RETSIPROKLI SEMANTIK DERIVATSIYA 194-201

Abduganiyeva Zebuniso Abduhafizovna
ILMIY DISKURSNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI 202-205

Samatov Farxod Muminovich
OʻZBEK VA INGLIZ TILIDA “TV” SEMANTIK MAYDONI LEKSIK BIRIKLARINING SOʻZ YASALISH XUSUSIYATLARI (ABBREVIATURALAR MISOLIDA) 206-210

Kendjayeva Zemfira
METAFORIK POLISEMIYANING LINGVISTIK YUMORI........ 211-216

Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Uzoqova Durdona Baxtiyor qizi
INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDA «HID», « IS» KONSEPTINING SEMANTIK TAHLILI 217-221

Saydullayeva Dilrabo Ilxom qizi
ALISHER NAVOIYNING “NASOYIM UL-MUHABBAT” TAZKIRASI VA SULAMIYNING “TABAQOT US-SUFIYA” ASARLARI OʻRTASIDAGI MUSHTARAKLIKLAR 222-226

Шарапова Лола Станиславовна
ИЛЛЮЗИЯ И РЕАЛЬНОСТЬ В КОНТЕКСТЕ МАГИЧЕСКОГО РЕАЛИЗМА........ 227-232

Ҳакимова Мастура Файзиллаевна
ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК МАҚОЛЛАРИНИНГ МИЛЛИЙ ДУНЁ ТАСВИРИНИ АКС ЭТИШДАГИ АҲАМИЯТИ ВА ЛЕКСИК МАЪНОНИНГ РИВОЖЛАНИШИ (КЕНГАЙИШИ) 233-239

Moʻsoyeva Hayitgul Oʻroqovna
“HEART” – “YURAK” SOʻZLI METAFORALARNING INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDAGI KOGNITIV TAHLILI 240-245

Mamataliyeva Navbahor Xujamberdiyevna
INGLIZ VA OʻZBEK TILLARIDA TEZ AYTISHLARNING STRUKTURAVIY TAHLILI 246-250

Багаутдинова Ильмира Салаватовна
ВЛИЯНИЕ РОДНОГО ЯЗЫКА НА ПРОИЗНОШЕНИЕ В ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННЫХ ЯЗЫКОВ 251-255

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Nuraliyev Oyatillo Abduvaliyevich
EFFECTIVE PRACTICES FOR DRAWING YOUNG TALENT TO UZBEKISTAN’S PUBLIC CIVIL SERVICE 256-268

Алиев Асилбек Кадирович
ВОПРОСЫ ОТГРАНИЧЕНИЯ МАССОВЫХ БЕСПОРЯДКОВ И ГРУППОВОГО ХУЛИГАНСТВА 269-275

Hong Weixing
INTERNATIONAL LAW AS THE FOUNDATION FOR THE DEVELOPMENT OF TRADE AND ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA 276-284

Султанова Сабохат Алишеровна
ПЕРСПЕКТИВЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО РАЗВИТИЯ ОЦЕНКИ РЕГУЛЯТОРНОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН 285-290

Jonuzoqova Yulduz Izzatulla qizi
OʻZBEKISTONNING AXBOROT TEXNOLOGIYALARI SOHASIDAGI TRANSMILLIY JINOYATLARGA QARSHI KURASH MASALALARI 291-298

Абдусамиева Дилрабо Абдувахоб кизи
ПРЕВЕНТИВНАЯ ФУНКЦИЯ ПОСТПЕНИТЕНЦИАРНОЙ РЕСОЦИАЛИЗАЦИИ 299-304

Khalikov Khayot
THE ROLE OF MODEL UNITED NATIONS IN SHAPING GLOBAL LEADERS AND LAWYERS: A CASE STUDY ON UZBEKISTAN’S YOUTH 305-311

Даулетова Динара Даулетовна
ПРИЧИНЫ И УСЛОВИЯ, СПОСОБСТВУЮЩИЕ ХИЩЕНИЮ ЧУЖОГО ИМУЩЕСТВА .. 312-317

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Толипов Бахтиёр Хамитович
БЎЛАЖАК ИҚТИСОДЧИЛАРДА АНАЛИТИК ТАФАККУРНИ РИВОЖЛАНТИРИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШНИНГ ПЕДАГОГИК ВОСИТАЛАРИ 318-324

Собирова Гулибарно Зайнитдин қизи
ТЕХНОЛОГИИ РАЗВИТИЯ НАВЫКОВ КРИТИЧЕСКОГО МЫШЛЕНИЯ НА УРОКАХ РУССКОГО ЯЗЫКА 325-335

Xolmatova Ziroatxon Anvarovna
BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING TASHXISLASH KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSION-METODOLOGIK YONDASHUVLAR 336-339

Abduxoliqov Sardor Safarovich
YOSH DZYUDOCHILARNI JISMONIY SIFATLARINI RIVOJLANTIRISHDA HARAKATLI O'YINLARNING O'RNI 340-344

Usmonova Mohizoda Avazjon qizi
GLOBOL TA'LIM MUHITIDA TALABALARNING MULOQOT MADANIYATINI INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH TIZIMI 345-348

Xodjiyeva Zumrad
MEZONLARGA ASOSLANGAN BAHOLANISHNING CHEKLANGAN DOIRASI 349-352

Turdiyev Ismoil Allayorovich
OLIY TA'LIM HAYOTIDA MA'NAVIY-MA'RIFIY ISHLARNING ILMIY-NAZARIY ASOSLARI HAQIDA 353-358

Ibadullaev G'ayrat Akmuradovich
BO'LAJAK FIZIKA-ASTRONOMIYA O'QITUVCHILARINING KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH METODLARI 359-364

Ishonkulov Sherali Sharifovich
TALABALARNING IJODIY QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISH VOSITASI SIFATIDA RAQAMLI DASTURLARDAN FOYDALANISH 365-372

Raxmatov Rafik G`ayratovich
IMKONIYATI ChEKLANGAN O'QUVCHILAR RIVOJLANISHIDA TURMUSH TARZINI SOG'LOMLASHTIRISH KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI 373-378

Xalmuratova Shaxnoza Bekmurzaevna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINF O'QITUVCHILARINING RISKOLOGIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI 379-383

Meliboyeva Nodira Qaxramanjanovna
MIRSODIQ TOJIYEV MEROSI (CHANG UCHUN YARATGAN ASARLARI MISOLIDA) 384-387

Qodirov Mirjalol Tolmasovich
TA'LIMDA GIPERMATNLI AXBOROT MODELLARINI QURISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARI VA ASPEKTLARI 388-392

Karimova Aziza
BO'LAJAK O'QITUVCHILARNI SCAMPER TEXNIKASI ORQALI BOLALARNING KREATIV TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISHGA O'RGATISH METODIKASI 393-399

Nishonov Nodir Alimjanovich
BO`LAJAK O`QITUVCHILARDA FUTUROLOGIK TAHLIL QILISH KO`NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHNING MUHIM ASPEKTLARI 400-404

Xidirova Durdona Muxtorovna
SINERGETIK YONDASHUV ASOSIDA O'QUVCHI QIZLARNI IJTIMOIYMADANIY MUNOSABATLARGA TAYYORLASH MEXANIZMLARI 405-408

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 4 | Special Issue 10 | 2024
ISSN Online: 2181-1342

Received: 10 December 2024
Accepted: 15 December 2024
Published: 25 December 2024

Article / Original Paper

FUNDAMENTS OF ECONOMETRIC ASSESSMENT OF THE IMPACT OF INVESTMENT POTENTIAL ON THE REGIONAL ECONOMY

Ibadullaev Dilshad Ibragimovich,
Acting Associate Professor of Urgench state university, Doctor of Philosophy in Economics (PhD)

Abstract. This article analyzes the basics of econometric assessment of the impact of investment potential on the regional economy.

Key words: Investment, region, investment potential.

ИНВЕСТИЦИЯ САЛОҲИЯТИНИ МИНТАҚА ИҚТИСОДИЁТИГА ТАЪСИРИНИ ЭКОНОМЕТРИК БАҲОЛАШ АСОСЛАРИ

Ибадуллаев Дилшад Ибрагимович,
Урганч давлат университети доценти в.б., иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD)

Аннотация. Ушбу мақолада Инвестиция салоҳиятини минтақа иқтисодиётига таъсирини эконометрик баҳолаш асослари таҳлил қилинган.
Калит сўзлар: Инвестиция, ҳудуд, инвестиция салоҳияти.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI10Y2024N10.1

Мамлакат ва унинг минтақалари ижтимоий-иқтисодий ривожланишини барқарор давомийлигини таъминлашда инвестиция салоҳияти ва уни оширишга қаратилган стратегияси муҳим ўрин тутади. Минтақа инвестиция салоҳиятини оширишда ЯҲМнинг ўсиш суръати, мавжуд соҳа ва тармоқларнинг ривожланиш тенденциялари ҳамда сиёсий, иқтисодий-ижтимоий, институционал, маданий-маърифий омилларни ҳам баҳолашимиз зарур. Минтақани жорий вақтдаги ривожланиш ҳолатини, ундаги устувор ишлаб чиқариш омилини аниқлашимиз асосида ишлаб чиқилган инвестиция салоҳиятини ошириш стратегияси амалий ҳолат учун мувофиқ ҳисобланади. Бир сўз билан айтганимизда, истиқболда инвестиция салоҳиятини ошириш жорий ривожланиш асосига қурилади.

Ўзбекистон Республикасини ривожлантириш бўйича «Ўзбекистон-2030» стратегиясида "...Ҳудудларнинг инвестицион рейтингини юритиш, ҳар бир ҳудуднинг имкониятларидан келиб чиқиб, унинг инвесторлар учун жозибадорлигини янада ошириш" [1] мамлакат инвестициявий жозибадорлигини оширишнинг устувор йўналишлари сифатида белгиланган.

Инвестицияни иқтисодиётга таъсирини ўрганишда икки йўналишда тадқиқот олиб борилади. Биринчи йўналишда инвестиция салоҳиятини иқтисодиётга таъсирини баҳолаймиз. Бу борада натижавий катталик сифатида ЯҲМнинг ўсишини оламиз. Шу билан бирга, иқтисодиёт ривожланиши ҳам инвестиция салоҳиятини ошишига таъсир қилади. Мазкур боғланиш акселерацион самара бўлиб, бунда натижавий кўрсаткич сифатида инвестициянинг ўсиш суръатини оламиз ҳамда мос таҳлилларни амалга оширамиз.

Одатда, инвестициянинг иқтисодиётга таъсирини таҳлил қилишда ишлаб чиқариш омиллари ҳамда соҳа ва тармоқларни ҳам экзоген катталиклар қаторида кўриб ўтамиз. Жумладан, Хоразм вилояти иқтисодиётида яратилган ЯҲМнинг 2011-2021 йиллардаги ўсиш суръатига қатор омиллар таъсирини баҳоладик. Олинган натижаларни ифодалашича, инвестицияларнинг таъсири нисбатан паст бўлиб, сезиларсиз катталикни ифодаламоқда. Шундай бўлсада, инвестиция салоҳиятининг иқтисодиётга таъсири ижобий қийматларга эга ҳисобланади.

Эконометрик тадқиқотимиз натижасини акс эттирувчи регрессия коэффициентлар ичида асосий омил меҳнат омили ҳисобланади. Хусусан унинг 1 фоизга ўсиши ЯҲМни 4,35 фоизга оширмоқда. Инвестициялар эса ЯҲМни 0,0050 фоизга ўсишини таъминламоқда (1-модел). Шу билан бирга, тармоқлар таъсирини таҳлил қилганимизда қишлоқ хўжалик тармоғи етакчи улушга эга бўлиб, саноат, қурилиш ҳамда транспорт ва алоқа салбий коэффициентларга эга бўлган. Шунингдек, фискаль омилларни ЯҲМга таъсири ҳам юқори кўрсаткичга эга бўлди. Яъни, соф солиқларнинг 1 фоизга ўсиши ЯҲМнинг 0,74 фоизга ўсишини таъминлаганлигини аниқладик. Амалга оширган эканометрик таҳлилларимиз асосида ишлаб чиқилган регрессия тенгламаси қуйидаги кўринишга эга:

$$Y=0{,}003\cdot X1+4{,}35\cdot X2-0{,}14\cdot X3+0{,}38\cdot X4-0{,}156\cdot X5-0{,}128\cdot X6+ +0{,}179\cdot X7+0{,}736\cdot X8-431{,}96 \quad \text{(1-модел)}$$

Бунда:

Y-	-	ЯҲМнинг ўсиш суръати;
X 1	-	инвестициянинг ўсиш суръати;
X 2	-	иш билан бандликнинг ўсиш суръати;
X 3	-	саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати;
X 4	-	қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати;
X 5	-	қурилиш соҳасининг ўсиш суръати;
X 6	-	транспорт ва алоқанинг ўсиш суръати;
X 7	-	савдо ва умумовқатланиш соҳасининг ўсиш суръати;
X 8	-	соф солиқларнинг ўсиш суръати.

Юқоридаги эконометрик тадқиқотларимизни тўлиқ баҳолаш ҳамда омиллар таъсирини текшириш учун экзоген омиллар комбинациясини ўзгартириб, тадқиқ қиламиз (2-модель). Натижаларни ифодалашича омилларнинг ЯҲМ билан регрессион боғлиқлиги аввалги тенгликдаги каби ҳолатни қайд этди. Жумладан, инвестициянинг таъсири ижобий бўлсада, сезиларсиз катталикка эга бўлмоқда. Яъни, инвестициянинг 1 фоизга ўсиши ЯҲМни 0,006 фоизга оширмоқда. Қишлоқ хўжалик тармоғи эса соҳалар орасида етакчи бўлиб, ЯҲМни 0,418 фоизга ўсишини таъминламоқда. Шу билан бирга,

қурилиш ҳамда транспорт ва алоқнинг регрессион боғланиши салбий кўрсаткичларга эга бўлди (2-иловага қаранг).

$$Y=0{,}006\cdot X1+3{,}47\cdot X2+0{,}418\cdot X3-0{,}09\cdot X4-0{,}039\cdot X5+0{,}297\cdot X6+ +0{,}36\cdot X7-349{,}6 \quad \text{(2-модел)}$$

Бунда:

Y - ЯҲМнинг ўсиш суръати;
X 1 - инвестициянинг ўсиш суръати;
X 2 - иш билан банд бўлганларнинг ўсиш суръати;
X 3 - қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати;
X 4 - қурилиш соҳасининг ўсиш суръати;
X 5 - транспорт ва алоқа соҳасининг ўсиш суръати;
X 6 - савдо ва умумовқатланиш соҳасининг ўсиш суръати;
X 7 - соф солиқларнинг ўсиш суръати.

Демак, Хоразм вилояти иқтисодиётининг ривожланишида миқдорий омиллар таъсири юқори бўлиб, самарадорлик нисбатан пастлигича қолмоқда (1-жадвал). Жумладан, тармоқлар ичида ҳам юқори самарадорликка эга саноатнинг таъсири салбий тенденцияларга эга бўлмоқда. Шу билан бирга, инвестиция омили ҳам миқдорий таъсирни акс эттирмоқда. Фикримизча, унинг регрессия коэффициентининг сезиларсиз эканлиги самарадорликнинг пастлиги билан асосланади.

Шу билан бирга, иқтисодиёт ривожланиши ҳамда унинг натижавий жиҳатларини инвестиция салоҳиятига таъсирини ҳам баҳолаймиз. Хоразм вилояти иқтисодиётига киритилган инвестицияларнинг ўсиш суръати ва унинг ижобий тенденцияларига таъсир этувчи экзоген манбаларнинг эконометрик боғлиқлиги асосида регрессион тенгламаларни ишлаб чиқамиз.

1-жадвал

Хоразм вилояти иқтисодиёти ўсишига таъсир этувчи омилларнинг эконометрик тадқиқот натижалари
(1-2-моделлар бўйича олинган натижалар) [2]

Кўрсаткич номи	Регрессия коэффициентлари	
	3.1-модель	3.2-модель
Инвестициянинг ўсиш суръати;	0,003312	0,005651
Иш билан бандликнинг ўсиш суръати;	4,352706	3,469637
Саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати;	-0,14118	
Қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати;	0,384651	0,418527
Қурилиш соҳасининг ўсиш суръати;	-0,15566	-0,09377
Транспорт ва алоқанинг ўсиш суръати;	-0,12792	-0,03995
Савдо ва умумовқатланиш соҳасининг ўсиш суръати;	0,176391	0,296754
Соф солиқларнинг ўсиш суръати	0,735739	0,363103

Константа	-431,955	-349,591

Тадқиқотларимизда таъсир қилувчи омиллар сифатида ЯҲМ, саноат, қишлоқ хўжалиги, қурилиш, транспорт ва алоқа, савдо ва умумовқатланиш, соф солиқлар ҳамда инфратузилма фаолиятини баҳоладик. Олинган натижаларни ифодалашича, самарадорлик паст ва меҳнат омилининг улуши юқори бўлган соҳалар салбий таъсир қилмоқда. Жумладан, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва алоқа ҳамда савдо ва умумовқатланишнинг ўзгариши инвестиция билан тескари регрессион алоқага эга бўлмоқда. Бунга сабаб, меҳнат улушининг юқорилиги ҳисобланади. Мазкур тармоқларда меҳнат улуши ўртача 90-97 фоизга тенг. Бу эса ишчи кучига тўғри келган капиталнинг паст даражадалигини ифодалайди. Яъни, ишчи кучининг капитал билан таъминланганлигини оширишимиз зарур. Демак инвестициянинг ўзгариши ва ўсиши учун самарадорлик мезонларидан капитал интенсивликка алоҳида эътибор қаратишимиз зарур.

Капитал интенсивлик юқори бўлган саноат ва қурилишнинг инвестицияга таъсири ижобий бўлиб, юқори регрессион боғлиқликни ифодаламоқда. Хусусан, олиб борган эконометрик изланишларимизни кўрсатишича, саноатнинг 1 фоизга ўсиши инвестицияни 1,138 фоизга ошираётган бўлса, қурилишнинг 1 фоизга ўсиши инвестициянинг 4,087 фоизга ўсишини таъминлаганлигини ҳисоб-китобимиз орқали аниқладик. Шу билан бирга, ЯИМнинг 1 фоизга ўсиши инвестицияни 5,279 фоизга, инфратузилма объектлари сонининг 1 фоизга ўсиши эса, инвестицияни 8,135 фоизга ўсишини таъминламоқда. Шундай бўлсада, соф солиқларнинг 1 фоизга ўсиши инвестициянинг 7,38 фоизга пасайишига олиб келмоқда (3-иловага қаранг):

$$Y=5{,}279\cdot X1+1{,}138\cdot X2-2{,}308\cdot X3+4{,}087\cdot X4-1{,}285\cdot X5-$$
$$-4{,}126\cdot X6-7{,}38\cdot X7+8{,}138\cdot X8-235{,}858 \quad \text{(3-модел)}$$

Бунда:

Y - инвестициянинг ўсиш суръати

X 1 - ЯҲМнинг ўсиш суръати;

X 2 - саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати;

X 3 - қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати;

X 4 - қурилиш соҳасининг ўсиш суръати;

X 5 - транспорт ва алоқа соҳасининг ўсиш суръати

X 6 - савдо ва умумовқатланиш соҳасининг ўсиш суръати;

X 7 - соф солиқларнинг ўсиш суръати;

X 8 - инфратузилма объектлари сонининг ўсиш суръати.

Солиқларнинг салбий боғланиши фойда меъёри билан тескари алоқага эгалиги билан асосланади. Яъни, солиқлар юкини ортиши иқтисодиётда қолаётган даромадлар даражасини қисқаришига сабаб бўлади. Бу эса, инвестор ихтиёридаги фойдани ҳам камайтиради. Шу боис инвесторнинг юқори даражада капитал киритиши чекланади. Шунингдек, солиқларни ортиши аҳоли даромадларига ҳам салбий таъсир қилади.

Юқоридаги тадқиқотларимиз асосида олинган натижавий боғлиқликни тўла баҳолаш учун янги омиллар комбинациясидан иборат эконометрик моделни ишлаб чиқамиз.

Олинган тадқиқот натижаларини ифодалашича, янги экзоген омиллар комбинацияси ҳисобига ишлаб чиққан моделимизда ҳам қишлоқ хўжалиги, соф солиқлар тескари боғлиқликни акс эттирмоқда. Шунингдек, ЯҲМ, саноат, қурилиш каби тармоқлар ҳамда инфратузилма фаолияти юқори ижобий боғлиқликка эга бўлмоқда:

$$Y=4{,}667\cdot X1+2{,}83\cdot X2-2{,}073\cdot X3+3{,}639\cdot X4-11{,}728\cdot X5+$$
$$+12{,}566\cdot X6-889{,}215 \qquad \text{(4-модел)}$$

Бунда:

Y - инвестициянинг ўсиш суръати;
X 1 - ЯҲМнинг ўсиш суръати;
X 2 - саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати;
X 3 - қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати;
X 4 - қурилиш соҳасининг ўсиш суръати;
X 5 - соф солиқларнинг ўсиш суръати;

X 6 - Инфратузилма объектлари сонининг ўсиш суръати.

Шунингдек, ишлаб чиққан икки моделларимиз (3-модель ва 4-модель)ни регрессия коэффициентлари деярли бир бирига яқин ҳолатни акс эттирмоқда.

Жумладан, коэффициентларнинг яқинлик даражаси 84,1 фоизга тенг бўлиб, юқори мосликни аниқладик. Демак, Хоразм вилоятининг ивестиция салоҳияти акселерацион тамойиллар асосидаги боғлиқликда самарадорликни устунлигини ифодаламоқда. Бу эса, қишлоқ хўжалиги, транспорт ва алоқа, савдо ва умумовқатланиш каби тармоқларда самарадорликка алоҳида эътибор қаратишни талаб қилади. Бу жараён омилли таҳлил этганимизда хорижий инвестициялар улуши билан боғлиқликка эга бўлди. Яъни, тармоқ ва соҳалар кесимидаги инвестиция меъёри қанчалик юқори бўлса, унинг самарадорлиги ҳам шунга мос келмоқда. Бу ҳолат инвестициларнинг ўсиш суръатига тармоқлар таъсирини ижобий жиҳатларини таъминламоқда.

2-жадвал

Хоразм вилояти иқтисодиётига киритилган инвестицияларга таъсир этувчи омилларнинг эконометрик тадқиқот натижалари (3-4-моделлар бўйича олинган натижалар) [3]

Кўрсаткич номи	**Регрессия коэффициентлари**		**Коэффициентларнинг нисбий фарқланиши**
	3.3-модель	**3.4-модель**	**(3.3-модель/3.4-модель)**
ЯҲМнинг ўсиш суръати	5,278622	4,666499	113,1
Саноат ишлаб чиқаришнинг ўсиш суръати	1,137741	2,830685	40,2
Қишлоқ хўжалиги тармоғининг ўсиш суръати	-2,30849	-2,07377	111,3

Қурилиш соҳасининг ўсиш суръати	4,086638	3,638252	112,3
Транспорт ва алоқа соҳасининг ўсиш суръати	-1,28509		
Савдо ва умумовқатланиш соҳасининг ўсиш суръати	-4,12599		
Соф солиқларнинг ўсиш суръати	-7,38292	-11,7282	63,0
Инфратузилма объектлари сонининг ўсиш суръати	8,135367	12,56578	64,7
Константа	-235,858	-889,215	84,1

Хоразм вилоятида инвестиция салоҳияти ва кўламини янада ошириш учун тўғридан-тўғри инвестициялар улушини янада оширишимиз лозим. Бунда, аҳоли маблағлари ва банк кредитларининг узоқ муддатли турига эътибор қилишимиз зарур. Шундай бўлсада, инфратузилма объектларини кенгайтириш ва ривожлантиришда давлат бюджети инвестиция маблағларини кенгайтириш самарали ҳисобланади.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2023 йил 11 сентябрдаги "«Ўзбекистон - 2030» стратегияси тўғрисида"ги ПФ-158-сон Фармони
2. Муаллиф ҳисоб-китоблари асосида ишлаб чиқилган.
3. Муаллиф ҳисоб-китоблари асосида ишлаб чиқилган.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОИЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ S/10 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).